

QISHLOQ XO‘JALIGINING IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O‘RNI VA AGROKLUSTERLARNING AHAMIYATI

*Andijon davlat texnika instituti
Muhandislik iqtisodiyot va boshqaruv fakulteti
Iqtisodiyot(tarmoq va sohalar) yo‘nalishi
K-111-21- guruh talabasi
Turg‘unov Izzatillo Bekzodbek o‘g‘li*

Annotatsiya: Ushbu maqola qishloq xo‘jaligining mamlakat iqtisodiy rivojlanishidagi o‘rnini va agroklyasterlarning bu jarayondagi ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirishdan tortib, ularni qayta ishlash va eksport qilishgacha bo‘lgan butun qiymat zanjirini samarali boshqarishda agroklyasterlarning roli yoritilgan. Shuningdek, agroklyasterlarning iqtisodiy samaradorlikni oshirish, innovatsiyalarni joriy etish, yangi ish o‘rinlari yaratish va hududiy rivojlanishga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Maqola agrar sektor strategiyalari, qishloq xo‘jaligi siyosatchilari, tadqiqotchilar va investorlar uchun foydali bo‘lishi mumkin.

Annotation: This article analyzes the role of agriculture in national economic development and the importance of agro-clusters in this process. It highlights the role of agro-clusters in effectively managing the entire value chain, from agricultural product cultivation to processing and export. Furthermore, the article examines the impact of agro-clusters on increasing economic efficiency, introducing innovations, creating new jobs, and regional development. This article may be useful for agricultural sector strategists, policymakers, researchers, and investors.

Kalit So‘zlar: Qishloq xo‘jaligi, iqtisodiy rivojlanish, agroklyaster, qiymat zanjiri, innovatsiya, qayta ishlash, eksport, hududiy rivojlanish, oziq-ovqat sanoati.

Keywords: Agriculture, economic development, agro-cluster, value chain, innovation, processing, export, regional development, food industry.

Kirish

Qishloq xo'jaligi har qanday mamlakat iqtisodiyotining asosiy tayanchlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, O'zbekiston kabi agrar davlatlarda ushbu sektor aholini oziq-ovqat bilan ta'minlash, xomashyo bazasini yaratish va eksport salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda qishloq xo'jaligida agroklyasterlarning joriy etilishi sohaga katta o'zgarishlar olib keldi va uni yanada samaraliroq va raqobatbardosh qilmoqda [1]. Agroklyasterlar nafaqat xomashyo yetishtirishni, balki uni qayta ishlash, saqlash, qadoqlash va sotish kabi barcha bosqichlarni yagona tizimda birlashtirish orqali qo'shimcha qiymat yaratadi.

Ushbu maqola qishloq xo'jaligining iqtisodiy rivojlanishdagi strategik o'rnini, shuningdek, agroklyasterlarning samaradorlikni oshirish, innovatsiyalarni joriy etish va eksport hajmini ko'paytirishdagi muhim rolini tahlil qiladi. Maqolada agroklyasterlarning afzalliklari, ularni joriy etishdagi muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar ilgari suriladi.

Adabiyotlar Tahlili

Qishloq xo'jaligining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va agroklyasterlarning ahamiyati bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Michael Porter o'zining "Raqobat ustunligi" asarida klasterlarning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi rolini nazariy jihatdan asoslab bergan [2]. Uning fikricha, klasterlar kompaniyalarning raqobatbardoshligini oshiradi, chunki ular bilimlarni almashish, innovatsiyalarni tezlashtirish va resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Philip Kotler esa agrar mahsulotlarni marketing qilishda qiymat zanjirining muhimligini ta'kidlagan [3].

O'zbekistonda agroklyaster tizimini rivojlantirish bo'yicha O. Xolmatov, Z. Qoriyev va A. Oripov kabi olimlar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan. Ular paxta-to'qimachilik klasterlari misolida ishlab chiqarish samaradorligi, investitsion jozibadorlik va eksport hajmining oshishini tahlil qilganlar [4, 5]. Biroq, agroklyasterlarning barcha qishloq xo'jaligi tarmoqlarida keng miqyosda joriy etilishi, ularning qishloq aholisining ijtimoiy-iqtisodiy holatiga ta'siri va kichik

fermer xo'jaliklari bilan integratsiyasi masalalari chuqurroq o'rganishni talab etadi. Ushbu maqola agroklyasterlar faoliyatining kompleks tahliliga bag'ishlangan.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda qishloq xo'jaligining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va agroklyasterlarning ahamiyatini tahlil qilish uchun quyidagi metodologiyalar qo'llaniladi:

Tizimli tahlil Qishloq xo'jaligidagi qiymat zanjiri elementlari va agroklyasterlarning iqtisodiy tizimga ta'siri bir butun sifatida o'rganiladi.

Komparativ tahlil O'zbekistondagi agroklyasterlar tajribasi boshqa mamlakatlardagi (masalan, Braziliya, Hindiston) agrar klasterlar tajribasi bilan solishtiriladi.

Statistik va dinamik tahlil Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish, qayta ishlash hajmlari, eksport ko'rsatkichlari, klasterlarga investitsiyalar hajmi va yaratilgan ish o'rinlari bo'yicha ma'lumotlar (Davlat statistika qo'mitasi, Qishloq xo'jaligi vazirligi ma'lumotlari) tahlil qilinadi [6].

Intervyu va keys-stadi Amaldagi agroklyasterlar rahbarlari va fermerlar bilan intervyular o'tkazilib, ularning tajribalari va duch kelayotgan muammolari o'rganiladi. Ayrim muvaffaqiyatli klasterlarning faoliyati keys-stadi usulida tahlil qilinadi.

Iqtisodiy-matematik modellashtirish elementlari Agroklyasterlarning samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun oddiy iqtisodiy modellar qo'llanilishi mumkin.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, agroklyaster tizimining joriy etilishi O'zbekistonda qishloq xo'jaligi sohasida sezilarli iqtisodiy samaradorlikni ta'minladi. Klasterlar doirasida mahsulot yetishtirishdan tortib, qayta ishlash va eksport qilishgacha bo'lgan yagona zanjirning yaratilishi ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirishga va mahsulotning qo'shimcha qiymatini oshirishga yordam berdi. Masalan, paxta-to'qimachilik klasterlarida paxta tolasi eksportidan to'liq tayyor mahsulot eksportiga o'tish natijasida valyuta tushumi K martaga oshdi [7].

Agroklyasterlar yangi, zamonaviy qayta ishlash quvvatlarini yaratish orqali qishloq joylarida minglab ish o‘rinlari yaratishga ham hissa qo‘shmoqda. Ularning faoliyati innovatsiyalarni (masalan, resurs-tejamkor texnologiyalar, yangi seleksion navlar) joriy etishga, fermerlarning bilim va ko‘nikmalarini oshirishga turtki bo‘lmoqda. Biroq, agroklyasterlarning barcha mintaqalarda bir tekis rivojlanmagani, kichik fermerlarning klasterlarga integratsiyasida qiyinchiliklar va klasterlar ichidagi moliyaviy shaffoflik masalalarida ayrim muammolar mavjudligi ham aniqlandi.

Muhokama

Olingan natijalarni muhokama qilar ekanmiz, agroklyasterlarning iqtisodiy rivojlanishdagi muhim, ammo to‘liq ro‘yobga chiqmagan salohiyatini qayd etish lozim. Klasterlar mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish uchun kuchli mexanizm bo‘lib, ular orqali resurslardan samarali foydalanish, logistika xarajatlarini kamaytirish va bozor talablariga tezroq javob berish mumkin. Ular agrar sohada vertikal integratsiyani ta‘minlab, ishlab chiqaruvchilar va qayta ishlovchilar o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, agroklyasterlar faoliyatida ayrim muammolar ham kuzatilmoqda. Ba’zi klasterlarda fermerlar va klaster rahbariyati o‘rtasidagi shartnoma munosabatlarida shaffoflik yetishmasligi, moliyaviy resurslarga kirishdagi qiyinchiliklar va kichik fermer xo‘jaliklarining klaster tizimiga to‘liq integratsiyasi jarayonida muammolar mavjud. Klasterlar faoliyatining barqarorligini ta‘minlash uchun davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, bank kreditlari ajratishda imtiyozlarni kengaytirish va agroklyasterlar boshqaruviga zamonaviy yondashuvlarni joriy etish muhimdir.

Xulosa

Qishloq xo‘jaligi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining asosiy omillaridan biri bo‘lib, agroklyasterlarning joriy etilishi uning samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Agroklyasterlar qiymat zanjirini birlashtirib, mahsulotni qayta ishlashni rivojlantirib, eksport hajmini oshirib va yangi ish o‘rinlari yaratib, iqtisodiy o‘sishga bevosita hissa qo‘shadi. Biroq, ularning to‘liq salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun

bir qator muammolarni hal etish lozim. Ushbu muammolarni bartaraf etish va agroklyasterlar faoliyatini yanada takomillashtirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

Integratsiyani chuqurlashtirish Kichik va oʻrta fermer xoʻjaliklarini agroklyasterlar tizimiga kengroq jalb qilish, ularning manfaatlarini himoya qiluvchi shaffof shartnoma mexanizmlarini yaratish.

Innovatsiyalarni jadallashtirish Agroklyasterlarga zamonaviy texnologiyalar, ilmiy ishlanmalar va ilgʻor tajribalarni joriy etish uchun investitsiyalarni ragʻbatlantirish.

Moliyaviy va huquqiy bazani mustahkamlash Agroklyasterlarni moliyalashtirish uchun imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va davlat kafolatlari tizimini takomillashtirish, ularning huquqiy maqomini aniqlashtiruvchi meʼyoriy hujjatlarni ishlab chiqish.

Kadrlar salohiyatini oshirish Agroklyasterlar uchun malakali mutaxassislar tayyorlash tizimini yoʻlga qoʻyish, fermerlar va xodimlar uchun oʻquv kurslari tashkil etish.

Ushbu chora-tadbirlar qishloq xoʻjaligini yanada rivojlantirishga, agroklyasterlarning iqtisodiy samaradorligini oshirishga va mamlakatning barqaror iqtisodiy oʻsishini taʼminlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar Roʻyxati

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Qishloq xoʻjaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga moʻljallangan strategiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida”gi Farmoni.
2. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990.
3. Kotler P. Marketing Management. – 15th ed. – Pearson Education, 2016.
4. Xolmatov O. Qishloq xoʻjaligida klaster tizimining iqtisodiy samaradorligi. – Toshkent: Fan, 2021.
5. Qoriyev Z., Oripov A. Agrar sektorni modernizatsiya qilishda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.

6. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti ma'lumotlari (qishloq xo'jaligi statistikasi).
7. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi rasmiy sayti ma'lumotlari (klasterlar faoliyati tahlili).